

Follow-up

Wat 'Follow up' inhoudt, is niet scherp gedefinieerd. Over follow-up wordt gesproken bij een vervolgbehandeling na de oorspronkelijke interventie, als voortgezette observatie en in de zin van controle na herstel van een aandoening of na een fase van onderzoek. Ook het systematisch bestuderen en beoordelen van effecten na genomen maatregelen wordt onder follow-up verstaan.

Het goede van toepassen van een vorm van follow-up is dat na de eerste behandeling of de eerste periode van onderwijs bewust een check wordt toegepast. En op deze 'check' volgt eventueel een 'act': bijvoorbeeld aanpassen of opnieuw aanbieden van een vorm van behandeling. Met het toepassen van vormen van follow-up doorloop je dus de volledige pdca- of kwaliteitscyclus. En daarmee kan de kwaliteit verbeteren.

Dit themakatern licht voorbeelden van follow-up uit. De kenmerken zijn: het na verloop van tijd reflecteren op de aangeboden behandeling of het onderwijs. Het doel is enerzijds de vervolgbehandeling van de cliënt te sturen op basis van eerdere uitkomsten en anderzijds het vaststellen van het effect van de behandeling of het onderwijs (zowel voor de individuele cliënt als voor de aangeboden behandeling).

Het toepassen van follow-up komt voort uit opbrengstgericht werken en evidence-based handelen en is een reactie op de vraag naar verantwoording. De zorgverzekeraar vraagt naar bewijs voor de aangeboden behandeling. De onderwijsinspectie vraagt naar de 'bestending': dat leerlingen die dit jaar uitstromen over twee

jaar nog steeds op hetzelfde type uitstroombestemming zitten. Het vaststellen van de bestending biedt ons zicht op de 'outcome' (twee jaar na einde onderwijstraject) van het aangeboden onderwijs. Dit gaat verder dan de 'output' (een arbeidsplek of diploma) en het geeft zicht op de waarde die de zorg en de school voor de cliënt en de maatschappij realiseren.

Het ontwikkelingsperspectief in het onderwijs lokt een passende follow-up uit. De leraar richt zijn onderwijsaanbod en de verschillende interventies op het (eind) doel en de uitstroombestemming van de leerling. Hij kan vervolgens met een follow-up nagaan of de doelen die hij voor de leerling gesteld heeft passend waren. Dat werkt al binnen één school, maar nog beter in de hele onderwijsketen. Het vroegere handelingsplan was sterk gericht op (alleen maar) de volgende fase of stap in de ontwikkeling van het kind en daarmee minder doelgericht dan het OPP.

Follow-up heeft voor professionals een naar kantje. Het vraagt administratieve handelingen. Dat is niet populair maar wel van betekenis. Daarnaast doet het een beroep op analysevaardigheden en beredeneerd handelen. Juist wij als professionals hebben de taak beredeneerd te handelen, waar ouders intuïtief mogen en moeten handelen. Sectorbreed zijn inmiddels werkwijzen en systemen ingevoerd die follow-up mogelijk maken en ondersteunen, denk hierbij aan de monitor Berg-Op, MAC-AC en leerlingvolgsystemen.

Van belang is om het gebruik van follow-up te blijven koppelen aan het directe nut voor de cliënt en de professional. Informatie uit eerdere behandeling moet vooral het vervolg, het behandel- of onderwijsdoel dienen. In tweede instantie kan met deze informatie verantwoording afgelegd worden aan inspectie of de financier van de zorg. We moeten ervoor waken dat de zorgcontractering of de onderwijsinspectie niet leidend zijn bij het verzamelen van gegevens waardoor er top-down gewerkt wordt.

Voor follow-up geldt 'verdraai de organisatie' en wel zo dat zorg en onderwijs aan de cliënt centraal staan.

Erik van Lingen

Directeur Kwaliteit en Dienstverlening Koninklijke Auris Groep

Jaarlijks CI-onderzoek is essentieel voor tijdig handelen

Twee spraaktaalpathologen, Margreet Langereis en Anneke Vermeulen, zetten – al vroeg in het CI-tijdperk – binnen het CI team de lange termijn nazorg op, die dove kinderen met CI volgt en begeleidt. In het Radboud UMC in Nijmegen volgen zij alle ontwikkelingen nauwgezet. VHZ sprak met de twee wetenschappers, op zoek naar de ontwikkelingsmogelijkheden van de kinderen met CI.

Beiden begonnen hun loopbaan als logopedist. Voor Langereis voerde de weg naar haar huidige functie als leidinggevende bij het Kinderteam via een promotie naar het effect van CI op de spraakproductie bij volwassenen. Vermeulen promoveerde op Begrijpend Lezen na cochleaire implantatie en fungeert nu als research coördinator van CI en AC op gedragswetenschappelijk terrein.

Vrijwel meteen met de komst van de cochleaire implantatie naar Nederland ging ook het volgen van deze CI-dragers van start. Jaar in jaar uit, met geld dat vanuit de Ontwikkelingsgeneeskunde beschikbaar was gesteld. Anneke Vermeulen raakte er in een speciaal ingericht revalidatiehuisje in Sint-Michielsgestel al vroeg bij betrokken. “De eerste CI is geplaatst in 1986, met één electrode tegen het ronde venster”, zegt Vermeulen, “CI’s met 22 elektrodes volgden vanaf 1991. Tussen ’93 en ’96 gebeurde dat voor het eerst bij kinderen. Dat was ook het moment waarop wij begonnen met volgen.”

Over het proces van het volgen van de CI-dragers vertellen Langereis en Vermeulen met zichtbaar enthousiasme. “Wij meten gegevens vanuit de testonderdelen en zetten die af tegen de mogelijkheden van horende leeftijdsgenoten. Met een CI zijn de hoormogelijkheden immers voor de meeste kinderen functioneel heel goed. Dan stellen wij ons de vraag: Wat is de ingang bij dit kind om optimaal te presteren?” Voor de uitvoering van het onderzoek is een vaste revalidatietherapeut beschikbaar. Deze komt per cliënt jaarlijks in actie. “Dan is er een uitgebreid gesprek met de ouders, er is contact met de school en natuurlijk verzorgen wij de afregeling van de CI. En, zeker niet onbelangrijk”, zegt Anneke Vermeulen, “we kijken ook naar de prognose van het kind.” Binnen zes weken na het

onderzoek passeren de bevindingen in het CI-team. “Dan komen we tot algemene adviezen en conclusies”, aldus Margreet Langereis.

Doofheid is vaak niet het grootste probleem

In toenemende mate zou de school een rol kunnen spelen bij de begeleiding van CI-dragers. Testonderdelen sluiten vaak ook aan bij wat voor de leraar essentieel is. Margreet Langereis noemt enkele van de testitems: “Woordenschat, verbaal IQ, het werkgeheugen, de leesvoorwaarden.” Daar blijft het echter niet bij. De kennis en ervaring uit het verleden bracht het tweetal veel meer. Zoals de constatering van Vermeulen. “Doofheid is dan vaak niet het grootste punt of het grootste probleem, maar een taal of leerprobleem, gedragsproblematiek of autisme. Het is daarom belangrijk om met alle geledingen samen te werken, om zo te voorkomen dat je geen zaken mist. Belangrijk is vooral dat ondersteuning voorkomt. Dus kijken wij ook naar andere aspecten.” De uitgebreide verslagen gaan daarom, met adviezen naar ouders en school. Samenwerken staat voor Vermeulen en Langereis hoog in het vaandel. Met de cliënt, met ouders, maar evenzeer met scholen. Beide onderzoekers stellen vast dat die samenwerking steeds beter verloopt. Dat blijkt onder meer uit reacties of vragen die zij ontvangen. Vanuit scholen komen vaker vragen richting de onderzoekers. “Dat zien wij graag. Want kinderen ontwikkelen zich lang door. Ze blijven verrassen. Dan is de betrokkenheid van de begeleiders heel waardevol. Zo vind je de mogelijkheid om tijdig te handelen”, aldus onderzoeker Langereis. Voor haar en Vermeulen is het meer dan voldoende reden CI-dragers vooral lang te blijven volgen. Garanties voor de toekomst, of dan ook nog jaarlijks onderzoeken kunnen plaatsvinden, zijn er niet. “Wij zullen in ieder geval de noodzaak daartoe blijven aangeven, in het belang van de individuele cliënt.”

Zeker als gevolg van op jonger leeftijd implanteren zullen de mogelijkheden verder verbeteren. Hoe jonger een kind geïmplanteerd is, des te beter de ontwikkelkansen zijn. Via het gehoor is de taal zoveel beter toegankelijk en kan, zelfs zonder de inbreng van logopedie, flink toenemen.

Lees verder op pagina 12

*Een medewerker van het
CI-team aan het werk
met een van de kinderen
die worden gevolgd*

BOK:

Bestendigings Onderzoeken Kentalis

Dit schooljaar is voor het eerst van alle schoolverlaters van Kentalisscholen (SO en VSO) centraal informatie verzameld om te onderzoeken hoe het met de oud-leerlingen gaat. Per school is inmiddels een verslag over de eigen schoolverlaters verstuurd en momenteel wordt gerekend met alle gegevens om algemene uitspraken te kunnen doen over mogelijke relaties tussen de gegevens van alle leerlingen samen. In dit artikel worden kort de opzet en het proces beschreven en zullen wij alvast een tipje van de sluier oplichten.

Aanleiding voor de BOK

De meeste scholen zijn benieuwd naar het functioneren van uitgestroomde leerlingen en houden graag zicht op het vervolgsucces van hun oud-leerlingen. Dit kunnen tussentijds uitgestroomde leerlingen zijn, die bijvoorbeeld naar een reguliere school zijn gegaan, maar ook leerlingen die aan het eind van groep 8, na het behalen van een diploma, of na het afronden van hun voortgezet onderwijs opleiding de school verlaten. Informatie over het huidige functioneren en reflectie van de oud-leerlingen op hun schoolperiode geeft inzicht in de kwaliteit van de leerlingenzorg die geboden is aan de leerlingen op de scholen. Daarnaast vraagt de inspectie van onderwijs aan scholen om jaarlijks de bestending van de uitstroom van oud-leerlingen in kaart te brengen en leerlingen twee jaar lang te volgen. Het doel hiervan is om na te gaan waar de inspanningen van school toe hebben geleid en of zij het maximale uit leerlingen hebben gehaald.

Tenslotte blijkt niet alleen via de persoonlijke contacten die er zijn met oud-leerlingen, maar ook uit wetenschappelijke literatuur (bijvoorbeeld Botting & Conti-Ramsden, 2000; Hintermair, 2008), dat onze doelgroepen (doof, slechthorend, taalontwikkelingsstoornis, meervoudig gehandicapt) in hun verdere leven problemen kunnen ondervinden op het gebied van welzijn, relaties en werk, waarvan het niet duidelijk is of dat voor alle leerlingen

geldt en of dat verschillend is voor de verschillende doelgroepen.

Redenen genoeg om een uitgebreid onderzoek te doen bij oud-leerlingen van Kentalis.

Informanten

Aan de ouders/verzorgers van oud-leerlingen van de SO scholen is een vragenlijst gestuurd met de vraag of ze deze samen met hun kind willen invullen. Vooral bij jonge kinderen is de hulp van ouders onmisbaar. Daarnaast is er een vragenlijst naar de nieuwe school van de oud-leerling gestuurd.

De oud-leerlingen van de VSO scholen kregen zelf de vraag om een vragenlijst in te vullen. Bij sommige VSO scholen is een terugkomavond georganiseerd. Op deze feestelijke bijeenkomst waren ook leerkrachten aanwezig die de leerlingen konden helpen bij het invullen van de vragenlijsten. Daarmee werd de respons verhoogd.

Aan de ouders/verzorgers van de oud-leerlingen van de VSO scholen is ook een vragenlijst gestuurd. Uit eerdere pilots bleek dat de respons vanuit het VSO erg laag was en door ouders te betrekken, zou er mogelijk meer informatie verzameld kunnen worden.

Inhoud vragenlijsten

De vragenlijsten zijn digitaal of per post naar de ouders en scholen verstuurd. In de vragenlijsten is nagegaan in welke school, opleiding of setting de leerling momenteel functioneerde en of dat conform het gegeven advies van de school was.

Ook is er onderzocht of de leerling tussentijds gewisseld is, zich kan redden, en of er ondersteuning vanuit Kentalis (AB en/of zorg) is (geweest).

Meer inhoudelijk is gevraagd naar het omgaan met vrienden, het begrijpen van informatie, omgaan met problemen en de zelfredzaamheid. Aan de vervolgscholen is specifiek gevraagd of zij tevreden zijn over de overdrachtsinformatie en het functioneren van de oud-leerling op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling, cognitie en het omgaan met de beperking.

Foto: Kentalis

Ambities

Binnen Kentalis zijn afspraken gemaakt over de na te streven ambities met betrekking tot de bestendinging in het SO en VSO. Deze zijn

Speciaal Onderwijs 2014-2015:

1. 90% van de uitgestroomde leerlingen functioneert na 2 jaar naar verwachting in de vervolgsetting (zoals geformuleerd in ontwikkelingsperspectief).
2. 90% van de uitgestroomde leerlingen is, passend bij de mogelijkheden, in staat om te gaan met de gevolgen van de beperking.

Voortgezet Speciaal Onderwijs 2014-2015:

1. De school is bekend met de vervolgbestemming van de leerling (vervolgonderwijs of arbeid – dagbesteding).
2. De oud-leerlingen (hier ook: voortijdige schoolverlaters) worden twee jaar lang gevolgd voor wat betreft vervolgbestemming en welbevinden.
3. De school evalueert de feedback van oud-leerlingen en hun ouders/verzorgers en neemt eventueel acties op in hun jaarplan.

4. Na uitstroom: 80% van de leerlingen vindt een passende plek zoals geformuleerd in het uitstroomperspectief en weet deze te behouden voor een periode van minimaal twee jaar.
5. 90% van de uitgestroomde leerlingen is, passend bij de mogelijkheden, in staat om te gaan met de gevolgen van de beperking.

Resultaten

De respons is in het algemeen erg laag. Daardoor zijn de resultaten op schoolniveau niet erg betrouwbaar. Bij één school was bijvoorbeeld maar over twee leerlingen een vragenlijst teruggekomen. Bij andere scholen was over bijna alle uitgestroomde leerlingen een vragenlijst ingevuld.

Daarnaast zijn de resultaten heel wisselend per school. Als we de resultaten bestuderen in relatie met de ambities, valt op dat bij het SO het gestelde doel met betrekking tot het functioneren naar verwachting voor de meeste leerlingen is gehaald (bij 75% van de scholen 90% bestendinging).

Lees verder op pagina 12

SpraakSaam: van project naar vereniging

In januari 2010 kwamen vier meiden met TOS naar de eerste bijeenkomst van het project SprakSaam. Zij stelden vast wat het doel van SprakSaam moest worden: bekendheid geven aan TOS, toen nog ESM. “Het is lastig om ESM te hebben, maar het is nog lastiger dat niemand weet wat het is.” In 2014 richtten vier jongeren de vereniging SprakSaam op, voor jongeren met TOS van 12 tot 30 jaar. In 2015 wordt onderzocht of SprakSaam een commissie van Hoormij zou kunnen worden.

SprakSaam begon in 2010 als een Kentalis-project voor participatief actieonderzoek gericht op jongeren met TOS, toen nog ESM. Jongeren met TOS namen weliswaar deel aan het voortgezet cluster 2 onderwijs, kregen ambulante begeleiding of zorg, maar waren als groep onzichtbaar. Over hun stoornis was alleen bij de deskundigen iets bekend, over hun ervaringen was bij niemand iets bekend. Dat moest anders.

Het doel van SprakSaam was het verzamelen en delen van ervaringskennis over het leven met TOS, het creëren van mogelijkheden tot lot- en bondgenotencontact en het ondernemen van een zelf gekozen activiteit gericht op empowerment. Die activiteit was snel gekozen: er moest een film komen over TOS, zodat Nederland eindelijk zou weten wat het is.

SprakSaam groeide langzaam: in 2010 namen zeven jongeren deel aan de landelijke bijeenkomsten die eens per twee maanden werden georganiseerd, in 2012 waren dat er 30. SprakSaam kwam wat moeizaam op gang: de deelnemers waren aanvankelijk erg verlegen, hadden weinig ideeën over wat ze wilden doen en namen nauwelijks initiatief. Na vier bijeenkomsten veranderde dat: de jongeren werden spraakzamer, actiever en socialer. Toen eenmaal concreet werd gewerkt aan hun eigen film over TOS werden de stemmen hoorbaarder en de meningen uitgesprokener. Anderhalf jaar na de start van het project stonden tien jongeren met TOS op het podium van een filmzaal om het applaus in ontvangst te nemen van een

200-koppig publiek en vragen te beantwoorden. Een aantal jongeren gaf, en geeft, regelmatig voorlichting over TOS op scholen, studiedagen en congressen.

Tijdens SprakSaam bleek dat het regelmatige contact met andere jongeren, het uitwisselen van ervaringen en het werken aan een gezamenlijk doel bijdroegen aan de empowerment van de deelnemende jongeren. Zij werden – naar eigen zeggen en volgens hun ouders – spraakzamer, opener, zelfbewuster en krachtiger. Tijdens de première van SprakSaam, de movie pleitten de jongeren ervoor om na afloop van het project door te gaan met SprakSaam, maar stelden zij ook zélf niet in staat te zijn om zich als vereniging te organiseren.

Met hulp van de FOSS, de NSGK, het Revalidatiefonds, Auris, Kentalis, Siméa en een crowdfundingactie lukte het om in de periode 2012-2013 met SprakSaam4Ever vier bijeenkomsten te organiseren in drie regio's, de theatervoorstelling 'Alex en de ridder' te maken en een groot evenement te organiseren voor jongeren met TOS vanaf 11 jaar. De poging die in deze periode werd gedaan om SprakSaam vast onderdeel te maken van de onderwijsarrangementen van cluster 2, mislukte. Verantwoording van de resultaten van SprakSaam in termen van behaalde leerdoelen zou noodzakelijk worden, maar volgens Siméa strijdig zijn met het uitgangspunt van empowerment en eigen regie.

Voor de zomervakantie van 2013 was duidelijk dat SprakSaam een vereniging zou moeten worden om te kunnen voortbestaan. De FOSS bood daarbij praktische ondersteuning. Het bestuur van Siméa vroeg aan de coördinatoren van de Ambulante Diensten om medewerkers ruimte te geven voor ondersteuning van de regionale bijeenkomsten. De besturen van Auris en Kentalis ondersteunden de vereniging door het aanstellen van een coach voor een aantal uur per week. Op 15 januari 2014 was de vereniging SprakSaam een feit.

In de eerste anderhalf jaar van haar bestaan organiseerde de vereniging SprakSaam regionale bijeenkomsten – eerst

Straatinterview uit 'SprakSaam, de movie'

in zes, later in vier regio's – een landelijke bijeenkomst en een driedaags zomerkamp. De vereniging telt inmiddels 25 leden.

Wat hebben we geleerd van vijf jaar SprakSaam?

Een project voor jongeren met TOS:

- is afhankelijk van zorg- en onderwijsinstellingen die jongeren wijzen op het project en hen stimuleren om deel te nemen;
- geeft jongeren de tijd een gezamenlijke taal te vinden voor hun ervaringen met TOS;
- helpt jongeren hun aangeleerde meegaandheid en opinieloosheid te overwinnen;
- nodigt jongeren uit tot het verleggen van grenzen (gezamenlijk en zelfstandig reizen, spreken in het openbaar, interviews afnemen);
- biedt voldoende afwisseling tussen praten en doen;
- creëert ruimte voor eigen initiatieven van (groepjes) jongeren en voor vrije activiteiten naast of los van het project.

Jongeren met TOS:

- hebben er last van dat weinig mensen weten wat TOS is;
- worden sterker in het contact met bondgenoten en in een omgeving die hen aanspreekt op hun mogelijkheden en talenten;
- kunnen en willen veel meer dan er meestal van ze wordt verwacht;
- hebben veel te vertellen, over hun leven met TOS, hun

ervaringen thuis, met leeftijdgenoten, op school, op stage en in werksituaties;

- voelen zich vaak betutteld en niet serieus genomen.

Ook spraakzame jongeren met TOS houden moeite met informatieverwerking, taal en executieve functies. Daardoor en/of door de bescherming en betutteling die hen ten deel is gevallen:

- liggen communicatieve misverstanden altijd op de loer, ook in contacten met bondgenoten;
- wordt de communicatie vaak onvoldoende afgestemd op de gesprekspartner en op de sociale verhoudingen;
- is er snel sprake van volle hoofden, heftige emoties en overbelasting;
- ontstaan snel problemen met plannen en het nakomen van afspraken;
- worden de gevolgen van toezeggingen en acties niet altijd overzien.

In november 2015 wordt bekend of SprakSaam doorgaat als vereniging of als commissie van HoorMij.

<http://spraksaam.com>

[SprakSaam, de movie:](#)

https://www.youtube.com/watch?v=Of_Kjq6Hy2A

[Alex en de ridder:](#)

<https://www.youtube.com/watch?v=jQdjDhJmFeQ>

[Praten, praten, praten:](#)

<https://www.youtube.com/watch?v=nqiWUYelPX8>

Jet Isarin

Follow-up in de praktijk

Bij het samenstellen van dit themakatern is VHZ op zoek gegaan naar de praktijk van de follow-up binnen de sector. Naast de bijdragen over de follow-up bij CI-patiënten op het Nijmeegs audiologisch centrum, de leerlingen van een VSO-school bij Kentalis en Spraakszaam, de eigen community voor jongeren met TOS wilde de redactie een aantal goede praktijken analyseren. Inzicht krijgen in wat er is, welke initiatieven er worden genomen en wat het resultaat daarvan is. Gebleken is dat de goede praktijken niet makkelijk te vinden zijn.

Follow-up nu: zichtbaar voor iedereen?

Zijn er leraren of ambulante begeleiders die na schoolverlaten of de afronding van de begeleiding periodiek contact houden met de oud-leerlingen? Zijn er gezinsgerichte behandelaars die informatiebron blijven voor de school waar het kind vervolgens naartoe gaat? Voor de redactie is dit niet zichtbaar. Voor het kwaliteitsbeleid in de sector is het wel van groot belang. Conclusies uit follow-ups leveren een bijdrage aan de verbetering van de dienstverlening aan onze cliënten. We kunnen leren van de evaluatiepunten van onze collega's. Als er meer follow-ups beschikbaar zijn, is het in ieders belang dat deze breed bekend worden gemaakt. Het kan echter dat follow-ups wel georganiseerd worden, maar voor de buitenwereld niet zichtbaar zijn.

Goede praktijk 1

Hoe gaat het met kinderen nadat ze de TOS-behandelgroep verlaten?

Als teamleider en gedragswetenschapper werk ik op de Ster, één van de TOS behandelgroepen van de NSDSK. Hier worden kinderen met TOS behandeld in de leeftijd van twee tot vier jaar. Na de vierde verjaardag stromen kinderen uit naar bijvoorbeeld regulier onderwijs of cluster 2 onderwijs. Om zicht te krijgen op hoe het kinderen na uitstroom vergaat, nam ik na enkele maanden contact op met de ouders. Ik stuurde hen een email om te vragen hoe het met hun kind ging. Hierdoor kreeg ik vaak een eerste terugkoppeling over hoe de kinderen zich ontwikkelden, nadat ze de Ster hadden verlaten. Omdat ik heb ervaren dat het nuttige informatie opleverde ben ik op zoek gegaan naar een manier waarop deze informatie meer standaard met ons gedeeld zou worden. Ik ben vervolgens uitgenodigd door cluster 2 school de Weerklank bij een overleg van hun team over een voormalig Ster-kind. Ook dit was zeer waardevol, maar het bleek praktisch niet haalbaar

om naar meerdere overleggen te gaan over kinderen die al uit zorg zijn. Om die reden heb ik voor de zomervakantie van 2014 samen gezeten met de psycholoog van de Weerklank. We hebben afgesproken dat de Weerklank het verslag van de eerste evaluatie die ouders met school heeft naar de Ster opstuurt, wanneer ouders hiervoor toestemming geven. Deze evaluatie is enkele maanden nadat een kind op de Weerklank is gestart.

Op deze manier kan ik lezen hoe het een kind vergaat op school, hoe het zich ontwikkelt en of de adviezen die we hebben meegegeven nuttig zijn gebleken. Zo hopen we als team te kunnen leren en hier ons voordeel mee te doen bij het begeleiden en behandelen van kinderen die nu op de Ster zitten!

Evelien Konijnendijk

Teamleider/Orthopedagoog de Ster behandelgroep NSDSK

Goede praktijk 2

Hoe gaat het met kinderen nadat ze het SO verlaten?

Op de Auris Hildernisschool en Auris Taalplein hanteren we een follow-up beleid. We bellen jaarlijks standaard de scholen waar onze leerlingen naar uitgestroomd zijn en spreken daar met de IB-er of de zorgcoördinator. Dit levert onze scholen zinvolle feedback op, naast dat we hiermee informatie voor de rapportage voor de onderwijsinspectie ophalen over de besteding van de uitstroom. Het beleid is erop gericht dat we leren wat we goed doen en wat we anders kunnen doen. We zijn erop uit om onze verwachtingen en doelen die we in het ontwikkelingsperspectief (OPP) beschrijven te toetsen aan de praktijk.

Zo hebben we gemerkt dat ouders van groep 8 leerlingen er soms moeite mee hebben als wij voor hun zoon of dochter een VSO-advies geven. De afstand tot de VSO-school, het feit dat deze in de grote stad ligt of onbekendheid met het VSO spelen hier een rol in. Ouders kiezen dan bijvoorbeeld voor een school bij hen in de buurt. Toen we bij het nabellen merkten, dat een aantal leerlingen het op zo'n school niet redde en vervolgens toch naar het VSO gingen, hebben

we maatregelen genomen. In contact met het VSO zijn we nagegaan hoe we ervoor kunnen zorgen dat ons professioneel advies een grotere rol kan spelen bij de keuze die ouders maken. We organiseren, als dit nodig is, extra contacturen voor leerling en ouders met de coördinator zodat ze hun vragen en zorgen kunnen bespreken. Wij willen de verwijstrajecten met ouders in partnerschap doorlopen. We hebben in deze partnerschap onze expertise bewuster ingebracht, zodat ouders een beredeneerde keuze kunnen maken. We hebben meer contactvormen en informatie beschikbaar, bijvoorbeeld informatie over de ervaringen van leerlingen die eerder zijn uitgestroomd. Omdat we weten waar de aarzelingen bij andere leerlingen en ouders lagen, kan het VSO hierop inspelen bij het geven van voorlichting. Deze aanpassing moet ervoor zorgen dat ouders beredeneerd een keuze kunnen maken, niet dat we ze dwingen in een bepaalde richting.

Madeleine Stassen
Regiodirecteur Auris regio West

In de kaders in dit artikel staan drie voorbeelden van goede praktijken die we hebben aangetroffen bij een behandelgroep voor de hele jonge kinderen, bij kinderen in het speciaal onderwijs en bij ondersteuning door Maatschappelijk Werk op een AC.

De eerste twee voorbeelden zijn mooie initiatieven van vruchtbare en praktische samenwerking tussen Speciaal Onderwijs (SO) en Voorgezet Speciaal Onderwijs (VSO) resp. zorg en speciaal onderwijs. Waarom vindt deze praktijk niet meer navolging?

Het derde voorbeeld illustreert een andere interpretatie van het begrip follow-up. Zoals Erik van Lingen in de Inleiding al aangeeft, is het begrip niet scherp gedefinieerd. In die zin is nazorg of vervolgbehandeling door Maatschappelijk Werk een vorm van follow-up en kan het mede bijdragen aan de kwaliteit van de dienstverlening door het AC.

Terug naar de vraag: Waarom is er wel altijd follow-up bij CI-patiënten (zie het interview met Margreet Langereis en Anneke Vermeulen van het Nijmeegse CI-team), maar niet standaard bij andere revalidatie via het

AC? Waarom soms wel, soms niet bij TOS en bij mensen met een andere communicatieve beperking? Het ontbreekt grotendeels aan heldere en gestructureerde afspraken en acties.

De manier waarop follow-up nu plaatsvindt lijkt vooral georganiseerd volgens interne afspraken of richtlijnen. Deze ervaring kwam bijvoorbeeld naar voren tijdens 'Dalfsen 4' in oktober 2013, de studiedagen voor taalspraakteams van AC's, georganiseerd door de FENAC. Naar aanleiding van workshops over follow-up die toen zijn gehouden, heeft het taalspraakplatform van de FENAC initiatieven genomen om nazorg en follow-up binnen de taalspraakteams op een uniforme manier te organiseren. Maar op dit moment heeft dat nog niet geleid tot een algemene handreiking of richtlijn voor de AC's.

Follow-up levert wat op

Laten we vooral kijken naar de voordelen die follow-up biedt. Niet vanuit de gedachte dat het wordt opgelegd door externe partijen, zoals zorgverzekeraars of onderwijsinspectie, maar vanuit een eigen motivatie, een verantwoordelijkheid en een klantgerichte visie. Regiodirecteur Madeleine Stassen (zie kader) meldde aan de redactie het

Goede praktijk 3

Nazorg door Maatschappelijk Werk binnen het AC

Op het Audiologisch Centrum wordt gewerkt in een multidisciplinair team. Follow up binnen het AC is dat cliënten (0-100 jaar) intern kunnen worden doorverwezen naar de discipline Maatschappelijk Werk (MW).

MW'ers gaan aan de slag met cliënt en omgeving om het advies te implementeren of te verduidelijken. Met cliënt en omgeving wordt het gesprek aangegaan; thuis, op het AC, op (pré)school en/of op het werk.

De inhoud van gesprekken kunnen gaan over: verheldering, aanpassing, ontwikkeling, rouw, advisering/psycho-educatie. Daarnaast zijn er specifieke trainingen ontwikkeld voor kinderen, pubers, volwassenen en werknemers.

Een voorbeeld van een training is 'Ik hoor niet goed en jij?'

Deze training is speciaal ontwikkeld voor slechthorende en dove kinderen, die willen leren omgaan met hun slechthorendheid en lotgenoten willen ontmoeten en met hen ervaringen willen delen. De training is ontwikkeld op verzoek van ouders, door een MW'er en een psycholoog, die deze training ook geven.

De groep (±10 kinderen tussen 7 en 10 jaar) komt 4 keer bijeen bij Libra Revalidatie en Audiologie in Eindhoven. In deze vier bijeenkomsten willen we slechthorende kinderen op een ontspannen en speelse manier met elkaar in contact brengen. Daarnaast komt iedere bijeenkomst een onderwerp aan de orde. Dit zijn onderwerpen die dicht bij de belevingswereld van de kinderen staan én die hen kunnen helpen bij het omgaan met hun slechthorendheid.

- Wie ben ik? Wat is slechthorendheid?
- Wat is een audiogram? Welke hulpmiddelen zijn er?
- Wat zeg je tegen mensen als je slechthorend bent?
- Gevoelens. Wat zijn dat? Hoe ga je daar mee om?
- Opkomen voor jezelf: mag ik meespelen? Hoe los ik een probleem op?

Parallel aan de kinderbijeenkomsten is er gelegenheid voor ouders om elkaar te ontmoeten én tegelijkertijd ook inhoudelijk bezig te zijn met het thema dat aan de kinderen aangeboden wordt. Voor de ouders bestaat het programma onder andere uit praten over emoties, aanleren van enkele gebaren en aandacht voor weerbaarheid.

De meerwaarde die kinderen en ouders aangeven na de training is:

- Kinderen: "Leuk om andere kinderen met hoortoestellen te ontmoeten."
 "Ik dacht dat iedereen hetzelfde slechthorend was, maar je kan ook doof zijn."
- Ouders: "Erg fijn, dat contact met ouders van slechthorende kinderen, je begrijpt elkaar."
 "Mijn kind praat nu veel meer over zijn slechthorendheid en begrijpt het beter."
 "Mijn kind legt met behulp van het "oor" uit wat bij hem in het oor niet goed werkt."

Brigitte van Braam
 Gezinsbegeleider Libra AC Eindhoven

tijd stoppen in het overleg met leerlingen, ouders en reguliere scholen een positieve invloed heeft op de bestendigheid van de schoolkeuze van leerlingen. Een goede samenwerking met scholen en het op de hoogte blijven van elkaars expertise zijn succesfactoren. Zij ervaart vanuit de Auris Hildernisschool en het Auris Taalplein een goede samenwerking met andere scholen. Daardoor kunnen zij met elkaar zorgen voor een goed vervolg voor de leerlingen.

Dat je een keuze wel eens zou moeten herzien is geen zwaktebod en goede follow-up levert je juist zinvolle informatie. Neem als voorbeeld een groep leerlingen met zowel een TOS als gedragsproblematiek. Dan is de vraag waar de leerling beter onderwijs kan volgen: in cluster 2 of in cluster 4. Volgens Madeleine Stassen vraagt dit goed overleg en afstemming met elkaar en met leerlingen en ouders. Belangrijk is dat de leerling optimaal aan zijn trekken komt. Indien er na doorverwijzing toch problemen ontstaan zoeken ze elkaar op om mee te denken en uiteindelijk ervan te leren. Door dit gesprek vergroot je de mogelijkheden voor passend onderwijs.

Een meer gestructureerde en uniforme aanpak

Hoe kunnen diagnostiek, zorg en onderwijs follow-ups gaan betrekken in hun kwaliteitscyclus? Een mogelijkheid is om naar collega's te kijken en hun werkwijze over te nemen. Dat houdt in dat de verschillende organisaties en werkgemeenschappen die op eigen manieren aan follow-up werken hier bekendheid aan moeten geven, zodat anderen het over kunnen nemen.

Een alternatief is om landelijk een meer uniforme aanpak te starten. Wordt het bijvoorbeeld geen tijd voor een sectorrichtlijn ten aanzien van follow-up?

Die sectorrichtlijn kan een overkoepelende insteek hebben, of gespecificeerd zijn voor zorg (intra- en extramuraal), onderwijs (regulier en speciaal) en diagnostiek (in het bijzonder de AC's). Bij goede afspraken kan de sector de eigen informatiebron zijn voor follow-ups. Natuurlijk rekening houdend met de bescherming van de privacy van cliënten. In het voorbijgaan kunnen afspraken over follow-up de doorlopende keten van diagnostiek, zorg en onderwijs stimuleren doordat er over en weer gestructureerd contact is over de doorstroom van leerlingen en cliënten.

In elk geval is het van belang we met elkaar kunnen profiteren van de gezamenlijke ervaringen. Dat lukt alleen wanneer we op dezelfde manier evalueren, zodat we de juiste gegevens met elkaar kunnen vergelijken. Bij een afgestemde implementatie van follow-up snijdt het mes aan twee kanten: Ten eerste geeft het ons, professionals, antwoord op de vraag of we de goede dingen doen – feedback. Ten tweede toont het aan externe partijen (o.a. onze financiers) aan dat cliënten/patiënten voordeel hebben bij onze aanpak. Het lijkt ons zeker de moeite waard om binnen de sector het thema follow-up op de agenda's te zetten.

Marjan Bruins
Rob Drullman
 Leden redactie VHZ

Jaarlijks CI-onderzoek is essentieel voor tijdig handelen

Vervolg van pagina 2

“Voor ons leveren alle onderzoeken een grote bron aan informatie op. Over zo’n tien jaar hebben we zóveel informatie waaruit we kunnen putten dat we nog nauwkeuriger kunnen adviseren.”

Handelingsverlegenheid

Het werk dat Langereis en Vermeulen voor de CI-dragers verrichten is in feite meten. Aan de hand van de meetresultaten verstrekken zij adviezen aan het onderwijs. Daar, in de onderwijssetting, kan volgens beide wetenschappers beslist nog een slag worden gemaakt. Wat betreft de technische kennis en ondersteuning. “Het zou mooi zijn als bijvoorbeeld de ambulante begeleider een actievere rol zou nemen. Deze is immers een centrale persoon in het onderwijsproces van een leerling”, veronderstelt Vermeulen. “Wij proeven soms een handelingsverlegenheid, die op te heffen is. Dan gaat het onder meer om technische kennis of adviezen omtrent het gebruik van de CI.”

Van de CI-dragende jongeren heeft ongeveer 35% een bijkomende beperking. Ook deze kinderen laten gunstige ontwikkelingen zien, hoewel ze niet altijd tot gesproken taal komen. Een communicatief ‘sterk’ kind blijkt een goede voorspeller te zijn voor een gunstiger effect van de CI. “Dat zie je terug in een goed beurtgedrag”, zegt Margreet Langereis.

Van de totale groep volgt 60% het regulier onderwijs, van hen is weer 90 % doof zonder bijkomende beperking. “Nu zijn er veel kinderen zonder ambulante begeleiding”, zo bepleit Margreet Langereis voor een ambulante begeleider voor iedere CI-leerling, met een (eventueel tijdelijke) hulpvraag. “Ongetwijfeld weet een leerling in de klas goed te compenseren. De vraag blijft dan: Heeft deze leerling het wel allemaal (auditief) opgepikt? Hij of zij weet niet wat ie niet heeft gehoord.”

Voor de onderzoekers Langereis en Vermeulen blijft er volop reden het werk voort te zetten en de samenwerking verder te intensiveren.

Willem Geurts

BOK: Bestendigings Onderzoeken Kentalis

Vervolg van pagina 5

Bijna alle leerlingen functioneren nog op hetzelfde niveau als is geadviseerd. De SO scholen van Kentalis maken in het algemeen een juiste inschatting van het ontwikkelingsperspectief van de leerlingen. De tweede ambitie van het SO, dat 90% van de leerlingen in staat is om te gaan met de beperking, is bij de meeste (75%) scholen niet gehaald. Het is interessant om na te gaan hoe het komt dat het bij een aantal scholen wel is gelukt. Gebruiken die een bepaalde methode voor psycho-educatie? Doen ze veel aan empowerment? Over oorzaken kan nu alleen maar gespeculeerd worden. De SO scholen bedenken hoe ze de percentages op hun onderwijseenheid kunnen verhogen en passen zo mogelijk hun aanbod aan.

In het VSO is de respons en zijn de resultaten ook wisselend per school. De meeste scholen zijn bekend met de uitstroombestemming van hun leerlingen en ook hier blijken de niveaus doorgaans gevolgd te worden, zoals geadviseerd. Helaas is naar het omgaan met de handicap in het VSO geen onderzoek gedaan. Deze vraag zal in een volgend jaar worden toegevoegd. Een veel genoemde suggestie vanuit de oud-leerlingen is dat VSO scholen minder

moeten ‘pamperen’. Ook hier kan empowerment een belangrijke rol gaan spelen.

Momenteel worden van alle gegevens samen van de SO en VSO scholen onderzocht of en hoe er relaties zijn tussen bijvoorbeeld doelgroep (D,SH,TOS) en het zich begrijpelijk kunnen uitdrukken in het dagelijks leven. Of de relatie tussen intelligentie en uitstroom. Hierover zal later worden gerapporteerd, wordt vervolgd!

Dr. Ellen Luteijn

GZ psycholoog VSO De Stijgbeugel en beleidsadviseur Kentalis Onderwijs Regio Oost

Dr. Ben Elsendoorn

Senior onderzoeker Kentalis Academie

Referenties:

N. Botting & G. Conti-Ramsden (2000). Social and behavioural difficulties in children with language impairment. *Child language Teaching and Therapy*, 16: 105-120.

M.Hintermair (2008). Self-esteem and Satisfaction With Life of Deaf and Hard-of-Hearing People - A Resource-Oriented Approach to Identity Work. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 13: 278-300.